

Magyarországi denevérek a Magyar Természettudományi Múzeum Emlősgyűjteményében

Csanádi Dávid

Bat species from Hungary in the Mammal Collection of the Hungarian Natural History Museum

The Mammal Collection of the Hungarian Natural History Museum is housing 1420 specimens of 25 bat species obtained in the territory of Hungary. In the collection altogether 2823 items of mounted and wet specimens, study skins, skulls, skeletons and a separate baculum collection help the scientific research.

Bevezetés

A Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) Emlősgyűjteményében található Magyarország legnagyobb és legjobb állapotú denevérgyűjteménye, ahol egy kivételével valamennyi hazánkban előforduló denevérfaj példányai megtalálhatók. A gyűjtemény sokrétűségét mi sem jellemzi jobban, hogy a legtöbb hazai fajból találhatóak benne mind alkoholban tartósított, mind bőrbetömött példányok, valamint jelentős a koponya-, csont- és péniszcsont-gyűjtemény.

Az Emlősgyűjtemény munkájában Méhely Lajos révén már a múlt század végén kiemelt figyelmet kaptak a denevérek, aki a hazai denevérkutatás egyik úttörőjeként gyarapította a gyűjteményt. Utódai közül elsősorban Topál György volt az, aki hazai gyűjtésekből szerzett be példányokat. Ma Magyarországon már csak a legkritikább esetben gyűjtünk denevért, a MTM gyűjteményébe is főleg elhullott egyedek vagy bagolyköpetekben talált maradványok kerülnek.

A gyűjteményben összesen 260 denevérfaj található, ebből 25 magyarországi gyűjtésből. Az északi denevér (*Eptesicus nilssonii*) hazai előfordulását gyűjteményi példány nem bizonyítja. [A kézirat lezárását követően a MTM Gyűjteménye gyarapodott magyarországi példánnyal.] A továbbiakban e fajon kívül a különböző preparátum-kategóriáknál felsorolt hiányok úgy értendők, hogy a gyűjteményben található ugyan az adott fajból preparátum, de nem hazai gyűjtésből származik.

A gyűjtemény utolsó revízióját Topál 1966-ban végezte el. 1999-ben, az Emlősgyűjtemény

új épületbe költözése során ismét teljes revízió készült, melyet Csorba Gábor irányításával Ujhelyi Péter, Szántai Gábor, Sóvári Zsolt és a jelen cikk szerzője végzett el.

Különféle konzerválási módok

Az MTM Emlősgyűjteményében található példányok között az alak- és rendszertani kutatásokat végzők szinte bármilyen munkájukhoz találnak összehasonlító példányokat.

Hagyományos módokon, 75%-os alkoholban, illetve bőrbé tömve tartjuk az állatokat. Jelentős csonttani gyűjteményünkben koponyák, valamint teljes- vagy töredékes csontvázak találhatóak. A kiállítási célokra készült, montírozott állatok csupán töredékét képezik a gyűjteménynek. Speciális gyűjteményként 1998-ban rendszerezтік péniszcsont-gyűjteményünket. A felsoroltakon kívül található még a gyűjteményben hallócsontok, ivarszervmetszetek és szőrmenták is. Mivel ezek nagyon ritkán használt preparátumok, ebben a cikkben velük nem foglalkozom.

Hagyományos gyűjtemények

Alkoholos gyűjtemény: 23 faj, 581 preparátum. Hiányzik az északi késeidenevér (*Eptesicus nilssonii*), a Brandt denevér (*Myotis brandti*) és az alpesi törpedenevér (*Hypsugo savii*).

Bőrgyűjtemény: 23 faj, 583 preparátum. Hiányzik az északi késeidenevér (*Eptesicus nilssonii*), a fehérszegélyű törpedenevér (*Pipistrellus kuhli*) és az alpesi törpedenevér (*Hypsugo savii*).

Koponyagyűjtemény: 24 faj, 881 preparátum. Hiányzik az északi késeidenevér (*Eptesicus nilssonii*) és a fehérszegélyű törpedenevér (*Pipistrellus kuhli*).

Csontvázgyűjtemény: 24 faj, 643 preparátum. Hiányzik az északi késeidenevér (*Eptesicus nilssonii*) és a fehérszegélyű törpedenevér (*Pipistrellus kuhli*).

Montírozott példányok: 6 faj, 12 preparátum. A hiányokat itt nem sorolom fel, mert ezek a preparátumok kiállítási célokra készültek, a mai kutatásokban jelentőségük csekély.

Speciális gyűjtemény

Péniszcson-t-gyűjtemény: 18 faj, 103 preparátum. Hiányzik a Brandt denevér (*Myotis brandti*), a barna hosszúfűlű-denevér (*Plecotus auritus*), a fehérszegélyű törpedenevér (*Pipistrellus kuhli*), a szőröskarú koraidenevér (*Nyctalus leisleri*), az óriás koraidenevér (*Nyctalus lasiopterus*), az északi késeidenevér (*Eptesicus nilssonii*), az alpesi törpedenevér (*Hypsugo savii*), és természetesen a hosszúszárnú denevér (*Miniopterus schreibersii*), mely péniszcsonttal nem rendelkezik.

A Magyar Természettudományi Múzeumban található hazai denevérfajok

Rhinolophidae

Rhinolophus ferrumequinum (SCHREBER 1774)

Nagy patkósdenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 136
Az első példány a gyűjteményben: 1229, gyűjtötte Herman O., Lillafüred, 1875.05.10., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson, montírozott.

Rhinolophus euryale BLASIUS 1853

Kereknyergű patkósdenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 112
Az első példány a gyűjteményben: 2404.3.1, Pilisvörösvár, 1899.03.20., alkoholban, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson.

Rhinolophus hipposideros (BECHSTEIN 1800)

Kis patkósdenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 139
Az első példány a gyűjteményben: 2269.8, gyűjtötte Lendl A., Csobánka, 1898.03.10., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson.

Vespertilionidae

Myotis bechsteini (KUHLE 1817)

Nagyfűlű denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 13
Az első példány a gyűjteményben: 2724, Pilisvörösvár, 1907.05.03., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson.

Myotis myotis (BORKHAUSEN 1797)

Közönséges denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 122
Az első példány a gyűjteményben: 2308.1.a.1, gyűjtötte Pável J., Szekszárd, 1898.06.26., alkoholban, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson.

Myotis blythi (TOMES 1857)

Hegyesorrú denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 228
Az első példány a gyűjteményben: 2269.9.1, Pilisvörösvár, 1898.03.16., alkoholban, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson, montírozott.

Myotis nattereri (KUHLE 1817)

Horgasszűrű denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 22
Az első példány a gyűjteményben: 2748, Csobánka, 1908.10.20., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson.

Myotis emarginatus (GEOFFROY 1806)

Csonkafűlű denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 21
Az első példány a gyűjteményben: 2419.1, gyűjtötte Margó T., Budapest, 1878.04.23., alkoholban, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson.

Myotis mystacinus (KUHLE 1817)

Bajuszos denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 8
Az első példány a gyűjteményben: 2420.13, gyűjtötte Méhely L., Gyöngyösfalu, 1899.08.15., alkoholban, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcson.

Myotis brandti (EVERSMANN 1845)

Brandt denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 2
Az első példány a gyűjteményben: 69.4.1., gyűjtötte Marián M. és Szabó I., Senta, 1964.06.21., bőrbe tömve, koponya és csontváz külön.
Konzerválási módok: bőrbe tömött, koponya, csontváz.

Myotis daubentoni (KUHLE 1819)

Vízi denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 28
Az első példány a gyűjteményben: 2098, gyűjtötte Bartók J., Budapest, 1897.09.05., alkoholban, koponya és péniszcsont külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont.

Myotis dasycneme (BOIE 1825)

Tavi denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 12
Az első példány a gyűjteményben: 4546.4, Gebhardt A., Mánfa, 1931.01.14., alkoholban, péniszcsont külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont.

Barbastella barbastellus (SCHREBER 1774)

Pisze denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 14
Az első példány a gyűjteményben: 2629, Pilisvörösvár, 1903.02.26., alkoholban, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont, montírozott.

Plecotus auritus (LINNÉ 1758)

Barna hosszúfűlű-denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 14
Az első példány a gyűjteményben: 3023.2, gyűjtötte Bujdosó J., Gödöllő, 1922.04.15., alkoholban, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz.

Plecotus austriacus (J. FISCHER 1829)

Szürke hosszúfűlű-denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 60
Az első példány a gyűjteményben: 2184, Budapest, 1898.01.14., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont.

Pipistrellus pipistrellus (SCHREBER 1774)

Közönséges törpedenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 44
Az első példány a gyűjteményben: 2405.1, gyűjtötte Mallász J., Eger, 1898.06., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont.

Pipistrellus nathusii (KEYSERLING & BLASIUS 1839)

Durvavitorlájú törpedenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 10
Az első példány a gyűjteményben: 2444, gyűjtötte Cerva F., Szigetsép, 1900.04.20., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont.

Pipistrellus kuhli (KUHLE 1817)

Fehérszegélyű törpedenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 3
Az első példány a gyűjteményben: 97.32.1., gyűjtötte Fehér Csaba Endre, Keszthely, 1997.02.18., alkoholban.
Konzerválási mód: alkoholos.

Nyctalus leisleri (KUHLE 1817)

Szöröskarú koraidenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 8
Az első példány a gyűjteményben: 4209.6, gyűjtötte Keve A. és Pátkay I., Tihany, 1941.09.10., bőrbe tömve, koponya és csontváz külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz.

Nyctalus noctula (SCHREBER 1774)

Rőt koraidenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 106
Az első példány a gyűjteményben: 303.1, Budapest, 1853., montírozva.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont, montírozott.
Megjegyzés: A 303.1 számú példány a Magyar Természettudományi Múzeum jogelődje, a Magyar Nemzeti Múzeum első természetrajzi kiállításában került bemutatásra.

Nyctalus lasiopterus (SCHREBER 1780)

Óriás koraidenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 4
Az első példány a gyűjteményben: 4095.22, gyűjtötte Vásárhelyi I., Lillafüred, 1933.09.11., bőrbe tömve, koponya külön.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz.

Hypsugo savii (BONAPARTE 1837)

Alpesi törpedenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 1
Az első példány a gyűjteményben: 99.39.1., gyűjtötte Dombi I., Szekszárd, 1999.05.31., koponya és csontváz.
Konzerválási módok: koponya, csontváz.

Eptesicus serotinus (SCHREBER 1774)

Közönséges késeidenevér

A gyűjteményben található példányok száma: 86
Az első példány a gyűjteményben: 1440.2.1, gyűjtötte Madarász Gy., Budapest, 1882., montírozva.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont, montírozott.

Vespertilio murinus LINNÉ 1758

Fehértorkú denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 12
Az első példány a gyűjteményben: 2445.24, gyűjtötte Madarász Gy., Budapest, 1896.09.12., alkoholban.
Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, péniszcsont.

Miniopterus schreibersi (KUHLE 1817)

Hosszúszárnyú denevér

A gyűjteményben található példányok száma: 215

Az első példány a gyűjteményben: 2097, gyűjtötte Lendl

A., Budapest, 1897.10.09., alkoholban, koponya külön.

Konzerválási módok: alkoholos, bőrbe tömött, koponya, csontváz, montírozott.

Összefoglalás

A Magyar Természettudományi Múzeum Emlősgyűjteményében 1999 decemberéig a mai Magyarország területéről 25 denevérfaj 1420 példányának 2823 preparátuma található.

A gyűjteményben kutatók munkáját alkoholban tartósított és bőrbe tömött állatok, külön preparált koponyák és csontvázak, valamint montírozott példányok segítik elő. Külön figyelmet érdemel a csonttani gyűjteménytől 1998-ban különválasztott péniszcsont-gyűjtemény. Mivel Magyarországon pillanatnyilag más olyan gyűjtemény nem található, ezeket a példányokat a fajok hazai

előfordulásának bizonyítékaiként fogadhatjuk el. A gyűjtemény különlegességei közé tartozik a legrégebbi természettudományos kiállítás során bemutatott korai denevér (*Nyctalus noctula*), valamint korábbi neves kutatók gyűjtései. Találhatóak itt példányok többek között Dudich, Éhik, Fejérváry, Fejérváryné, Herman, Jánossy, Kaszab, Keve, Kormos, Kretzoi, Lendl, Loksa, Lovassy, Madarász, Marián, Margó, Matskási, Méhely, Mészáros, Ország, Petényi, Schmidt, Szabó, Szunyoghy, Tasnádi Kubacska, Topál, Vásárhelyi és Visóvölgyi gyűjtéseiből.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom munkám során nyújtott segítségéért dr. Csorba Gábornak, a Magyar Természettudományi Múzeum Emlősgyűjteménye kurátorának, Ujhelyi Péternek, továbbá Szántai Gábornak és Sóvári Zsoltnak.